

A L B A N I A N

Basic Differences
Between Gegë and Toskë Dialects

Ndryshimet Tipike Midis
Gegënishtes dhe Toskënishtes

September 1965
Revised April 1968
Revised September 1983

DEFENSE LANGUAGE INSTITUTE
FOREIGN LANGUAGE CENTER

PREFACE

Albanian has two main dialects, Gegë and Toskë. Gegë is spoken in the North, Toskë in the South. Students first learn Gegë; then, after Lesson 90 of the Basic as well as the Aural Comprehension Course, rules governing the Toskë dialect are introduced.

This brochure is one element of the materials used. It contains basic rules and emphasizes the phonological and morphological differences between Toskë and Gegë. Supplementary pattern drills and written exercises are furnished separately.

Students will be taught the contents of this brochure in three days, after which they proceed with Lesson 91 of their Albanian course. Lessons 91-120 are exclusively in the Toskë dialect.

TABLE OF CONTENTS

	<u>Page</u>
Phonology	1
Morphology and Syntax	10
Class Work	
1st day: covering pp 1-5	16
2nd day: covering pp 5-9	17
3rd day: covering pp 9-15	18
Glossary of Grammatical Terms	19

NDRYSHIMET TIPIKE MIDIS
GEGËNISHTES DHE TOSKËNISHTES

Gjuha shqipe ka dy dialekte kryesore: gegënishten ose dialektin gegë dhe toskënishten ose dialektin toskë. Në vija të përgjithshme mund të thuhet se gegënishtja flitet në Veri dhe në Shqipëri të Mesme prej lumit Shkumbin e lart, kurse toskënishtja në Jug prej lumit Shkumbin e poshtë.

Ndryshimet midis këtyne dy kryedialekteve nuk janë aq shumë në morfologji, sintaksë a fjalor, se sa në fonetikë.

Fonetika

1. Shqiptimi

Po e fillojmë këtë përmbledhje të shkurtë të ndryshimeve tipike midis gegënishtes dhe toskënishtes me këtë shënim: toskënishtja përgjithësisht shkruhet ashtu si shqiptohet dhe anasjelltas, prandaj çdo shkronjë që do të shifni të shkrueme këtu ase gjetiu duhet të shqiptohet.

2. Zanoret hundore

Dialekti toskë nuk ka zanore hundore. Dy nga zanoret hundore të gegënishtes â-ja dhe ê-ja në toskënishte bëhen ë; zanoret tjera hundore të gegënishtes nuk shqiptohen si të tilla në dialektin toskë, me fjalë tjera mbeten zanore të thjeshta.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
â ---- ë	mâ gjâ dhâmb bâj âsht	më gjë dhëmb bëj është
ê ---- ë	vê atê kêtê	vë atë këtë
î ---- i	fshîj vijmë kufi	fshij vijmë kufi
û ---- u	vûmë prûmë	vumë prumë
ÿ ---- y	hÿmë sÿt	hymë sytë

Përrjashtime:

Disa emna mashkullorë që mbarojnë në formën e pashqueme me â ase ê dhe që në formën e shqueme marrin ni, në toskënishte as â-ja e as ê-ja nuk bâhen ë, por mbeten zanore të thjeshta; për mâ tepër, këta emna në toskënishte mbarojnë me n në formën e pashqueme.

<u>Shembuj:</u>	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	limâ, limani	liman, -i
	liqê, liqeni	liqen, -i
	luâ, luani	luan, -i
	pirû, piruni	pirun, -i

Shënim:

Siç e shifni, zanoret e emnavet të naltpërmendun e humbin hundorësinë - në gegënishte natyrisht - kur shquhen sepse ato nuk shqiptohen mâ si zanore hundore.

3. Theksi i gjatë

a) Në toskënishte nuk shënohet theksi i gjatë. Duhet përmendë këtu se si rregull theksi në gjuhën shqipe zakonisht bie në rrokjen e parafundit; kur kjo rregull bân përrjashtim, d.m.th. kur theksi bie në rrokjen e fundit, në gegënishte, por sidomos në departamentin tonë vëhet theksi i gjatë. Kjo bâhet për t'u mësue nxânësvet shqiptimin korrekt të fjalës, si edhe për t'u mësue se në ç'grup hÿn ajo fjalë si emën. Në toskënishte, siç thamë edhe mâ nalt, theksi i gjatë nuk shënohet kërkund.

<u>Shembuj:</u>	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	ushtâr	ushtar
	lirí	liri
	kalá	kala

b) Në gegënishte theksi i gjatë vazhdon të shënohet edhe gjatë lakimit. Në goftë se emnat me theks të gjatë janë femnore, në toskënishte marrin nga një e në të kater rasat e njejesit dhe n'emnore e kallzoren e shumësit.

<u>Shembuj:</u>	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
gjinore njejë	muret e kalás	muret e kalasë
dhanore "	i shkrova Lirís	i shkrova Lirisë
kallzore "	e shita shtëpín	e shita shtëpine
rrjedhore "	prej bujqësis	prej bujqësisë
emnore shumë	ushtrít e NATO-s	ushtritë e NATO-s
kallzore	me fjalít e gjata	me fjalitë e gjata

Shënim:

Kur një emën mbaron me zanoren fundore-ë dhe kur ky emën është në mbarim të një fjaliqe, d.m.th. s'ndiqet nga një pjesë tjetër e ligjëratës, ajo-ë në toskënishte shqiptohet dobët, por megjithatë formon rrokje, kurse në gegënishte nuk shqiptohet fare, prandaj s'formon as rrokje. Funkzioni i saj i vetëm n'at vend është që të zgjasi shqiptimin e zanores që i paraprin.

<u>Shembuj:</u>	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	bukë	bu-kë
	mirë	mi-rë
	vajzë	vaj-zë

Por nga ana tjetër kur një emën mbaron me të njëjtën zanore fundore-ë, dhe ndiqet sidomos nga një nyjë, nga një mbiemër i nyjëshëm ose nga një emën tjetër, ë-ja në fjalë nuk shqiptohet fare as gegënisht e as toskënisht. Shqiptohet vetëm atëherë kur është përdorë në një poezi sepse këtu zakonisht formon rrokje.

Shembuj: Gegënisht dhe Toskënisht

buk(ë) misri
vajz(ë) e bukur
ushtrit(ë) e NATO-s

4. Zanorja "o" mbas bashkëtingëllores "v" në fillim të fjalës

Vetëm pak fjalë që në gegënishte fillojnë me vo-, po ato fjalë në toskënishte fillojnë me va-.

<u>Shembuj:</u>	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
(shumica e fjalëve të përdorura)	me vojtë	për të vajtur
	voj	vaj
	votër	vatër
	vorr	varr
	i, e, të vorfën	i, e, të varfër
	të vorfna	të varfëra

Shënim:

Në këtë rregull bëjnë përjashtim fjalët me origjinë të huaj, me fjalë tjera o-ja nuk bëhet a si në votë, votoj, votim, votues, volt, voltazh, vokal, vodkë etj.

5. Zanorja "y"

Në ca fjalë, shumë rrallë, y-ja e gegënishtes bëhet i.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	bylbyl	bilbil
	byber	biber ose piper
	krypë	kripë

6. Dyzanorja "ue"

a) Dyzanorja e gegënishtes ue është ua në toskënishte. Ky ndryshim diftongjesh është një ndër dallimet kryesore fonetike të të dy dialekteve. Theksi i dyzanores ua bie mbi u.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	duert	duart
	shkruej	shkruaj
	grue	grua
	më thuej	më thuaj

Shënim:

Në mbiemnat që mbarojnë me mbaresën -ueshëm në toskënishte dyzanorja ue mbetet ashtu siç është (natyrisht, të dyja zanoret shqiptohen).

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	i, të banueshëm e, të banueshme	i, të banueshëm e, të banueshme
	i, të lundrueshëm e, të lundrueshme	i, të lundrueshëm i, të lundrueshme
	i, të mrekullueshëm e, të mrekullueshme	i, të mrekullueshëm e, të mrekullueshme

Shënim:

Emnat mashkullorë që mbarojnë me -uer dhe që formën e shqueme e bëjnë -ori, në toskënishte mbarojnë me -or dhe formën e shqueme e bëjnë si gegënishtja: tue marrë -i.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	punëtuer, punëtori	punëtor, -i
	fjaluer, fjalori	fjalor, -i
	shtatuer, shtatori	shtator, -i

Po kështu edhe me mbiemnat:

<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
populluer, popullore	popullor, -e
dimnuer, dimnore	dimëror, -e
pjelluer, pjellore	pjellor, -e

Megjithatë përdorimi i mbaresavet të toskënishtes -or, -i ka kaluar edhe në Veri, d.m.th. përdoret edhe atje mjaft.

b) Dyzanoret ie dhe ye mbeten ashtu siç janë.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	diell	diell
	e diele	e diel
	qiell	qiell
	dyer	dyer
	tryezë	tryezë

7. Shqiptimi e bashkëtingëlloreve

Shqiptimi i zanores ë ndihet më fort në toskënishte se në gegënishte. Ndërsa gegët mund të shqiptojnë pa vështirësi një grup prej shumë bashkëtingëlloresh, toskët e ndihmojnë shqiptimin tue shtue zanoren ë.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	Shqipni	Shqipëri
	prruë	përrua
	vllá	vëlla
	kāngtár	këngëtar
	burrni	burrëri

8. Rotacizmi

Rotacizëm quhet tendenca që ka shkronja n me u-bã r kur kjo ndodhet në mes dy zanoresh në fjalët e disa gjuhëve e të disa dialekteve. Kjo shkronjë e ka këtë tendencë edhe në toskënishte. Rotacizmi është gjithashtu një nga dy tiparet kryesore fonetike që e dallon toskënishten nga gegënishtja.

Në të vërtetë edhe shkronja m, kur kjo ndodhet midis dy zanoreve, në ca raste bëhet r si ndër pjesoret e gegënishtes që sot mbarojnë me a, e, i, ue, u dhe ye, si edhe ndër emnat dhe mbiemnat që vijnë nga ato folje; për shembull me lá, me blé, me pí, me shkue, me prú, me pëlqye etj. Mirëpo këto

pjesore në një të kalueme t'afërt mbarojshin me -m, -m(ë)
 kurse në një të kalueme më të largët mbaresa e tyre ishte -n
 dhe prandaj si pasojë e rotacizmit kjo n kaloi në r. Që
 rasat në të cilat ndodh rotacizmi në toskënishte:

a) Në tri vetet e njëjësit të së kryemes së thjeshtë
 (simple past) të foljevet që dalin në -na, -ne, -ni. Në tos-
 kënishte këto mbaresa bëhen -ra, -re, -ri. Në shumësin e
 këtyne foljeve as m-ja e as n-ja nuk pësojnë rotacizëm.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	vûna	vura
	vûne	vure
	vûni	vuri
	hÿna	hyra
	hÿne	hyre
	hÿni	hyri
	bâna	bëra
	bâne	bëre
	bâni	bëri

b) N'emnat femnorë që mbarojnë me -ni në formën e
 pashqueme.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	Shqipni	Shqipëri
	mbretni	mbretëri
	vllazni	vëllazëri

Shënim:

Siç e dini, këta emna kur shquhen marrin -ja; në toskë-
 nishte marrin vetëm -a.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	Shqipnija	Shqipëria
	mbretnija	mbretëria
	vllaznija	vëllazëria

c) N'emnat që mbarojnë në -un dhe -ën.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	pluhun	pluhur
	lakën	lakër
	emën	emër
	femën	femër

Shënim:

N'emnat që përmenden në paragrafet b) dhe c), n-ja dikur ka genë midis dy zanoresh dhe si pasojë në toskënishte ka veprue rotacizmi dhe kështu ajo n ka kalue në r.

ç) N'emnat foljorë që mbarojnë me -mje.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	blemje	blerje
	lamje	larje
	hÿmje	hyrje

d) N'urdhënoren (imperativ) e njejësit kur mbaron me -ne.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	vëne	vëre
	lëne	lëre
	shtinë	shtjere

dh) N'emnat mashkullorë që kanë formën e shqueme në -ni.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	sÿ, sÿni	sy, syri
	kufi, kufini	kufi, kufiri
	hî, hîni	hi, hiri

e) Në mbiemnat foljorë që mbarojnë me -m, -më dhe -n.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	i shkruem	i shkruar
	i kryem	i kryer
	i lamë	i larë
	i premë	i prerë
	i dashun	i dashur
	i djegun	i djegur

ë) N'infinitiv. Për ta kuptue më mirë këtë rregull duhet spiegue më parë ky fenomen gjuhësuer. Mbiemni në gjuhën shqipe formohet nga infinitivi i foljes (natyrisht, në qoftë se është një mbiemën foljues); por infinitivi në gegënishte ka bërë ndryshime në shekullin e fundit.

Shembuj vetëm për gegënishten:

<u>infinitivi i rí</u>	<u>infinitivi i vjetër</u>	<u>mbiemni</u>
me shkruë	me shkruem	i shkruem
me lá	me lamë	i lamë
me fjetë	me fjetun	i fjetun
me matë	me matun	i matun

Përkundrazi, toskënishtja nuk ka pësue ndryshime për sa i përket infinitivit; prandej, infinitivi e mbiemni kanë të njëjtat mbaresa. Në rregullën e), mësuem se mbiemnat në toskënishte mbarojnë me -r ase -rë, prandej, kuptohet vetvetiu, se edhe infinitivi ka po ato mbaresa.

<u>Shembuj:</u>	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
me shkruë	(nga: me shkruem)	për të shkruar
me lá	(" me lamë)	për të larë
me fjetë	(" me fjetun)	për të fjetur
me bā	(" me bāmë)	për të bërë
me përsëritë	(" me përsëritun)	për të përsëritur
me hÿ	(" me hÿmë)	për të hyrë

Përjashtime:

Në toskënishte nuk pësojnë rotacizëm pjesoret e foljevet që në gegënishte mbarojnë me -anë dhe këto janë:

<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
me dhānë	për të dhënë
me lânë	për të lënë
me ngrānë	për të ngrënë
me nxānë	për të nxënë
me thānë	për të thënë
me zānë	për të zënë

Këtu hÿjnë edhe foljet:

me qenë	për të qenë
me rá	për të rënë
(s'ka)	për të shpënë
me shtí	për të shtënë
me vū	për të vënë

f) Në foljet që mbarojnë me -nue dhe që para kësaj mbarese ka një bashkëtingëllore, në toskënishte pëson rotacizëm edhe n-ja që vjen mbas bashkëtingëllores, sepse kjo n dikur paraprihej nga zanorja ë.

Shembuj:

<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
me mbretnue	për të mbretëruar
me shkretnue	për të shkretëruar
me plehnue	për të plehëruar
me dimnue	për të dimëruar

9. Parashtesat mohuese

Parashtesën mohuese sh toskënishtja e ka shpesh edhe ç. Natyrisht ka rregullë për përdorimin e parashtesavet mohuese, por këto do të spiegehoh në klasë.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	shkarkim	çkarkim
	shlodhem	çlodhem
	shrregullim	çrregullim

Por të dyja dialektet kanë parashtesën mohuese zh për zhdukje, për të zhbâ (zhebërë) e ndonji tjetër që s'përdoret shpesh.

10. Shqiptimi i bashkëtingëllores rr

Rr-ja në shumë raste nuk ndihet aq e fortë në toskënishte:

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	rrjetë	rjetë
	rracë	racë
	rradhë	radhë

Morfologji e Sintaksë

1. Gjinija e mbiemnavet që mbarojnë me -m

Në gegënishte, mbiemnat që mbarojnë me -m kanë formë të veçantë edhe për femnoren njejës (baras me femnoren e shumës që mbaron me -e). Në toskënishte, siç e dini, këta lloj mbiemnash mbarojnë për rotacizëm me -r, prandaj trajtohen si gjithë mbiemnat tjerë - si mbiemni i, e, të bukur, të bukura.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
mashkullore njejës	nji libër i shkruem	një libër i shkruar
femnore "	nji letër e shkrueme	një letër e shkruar
mashkullore shumës	disa libra të shkruem	disa libra të shkruar
femnore "	disa letra të shkrueme	disa letra të shkruara

2. Përemnat vetorë na, ne dhe ju

Përemni vetor shumë në gegënishte, siç e dijme, është na kurse në toskënishte është ne dhe që të dy si edhe përemni ju lakohen në këtë mënyrë:

<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
emnore : na, ju	ne, ju
gjinore : i né, i jú	i neve, i juve
dhanore : né (na), jú (ju)	neve (na), juve (ju)
kallzore : né (na), jú (ju)	ne (na), ju (ju)
rrjedhore : prej nesh, prej jush	prej nesh, prej jush

Në toskënishte përdoren nganjherë, sidomos në të folme, format e dhanores neve dhe juve për emnoren ne dhe ju.
Shembuj: Jemi neve; mos u bëni merak ! Juve jeni nga Korça, apo jo? (It's us; don't you worry ! You are from Korça, aren't you?) Kjo s'ngjan me përemnin vetor njejës unë si n'anglishten: It's me ! Në shqipen është gjithmonë: Jam unë !

3. Koha e pakryeme e diftores në toskënishte ka këto mbaresa:

<u>veprore</u>	<u>pësore</u>
-ja	-(h) esha
-je	-(h) eshe
-(n)te	-(h) ej
-nim	-(h) eshim
-nit	-(h) eshit
-nin	-(h) eshin

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	unë punojshem etj.	unë punoja etj.
	unë rrijshem etj.	unë rrija etj.
	unë përsëritshem etj.	unë përsëritja etj.
	unë çoheshem etj.	unë çohesha etj.
	unë laheshem etj.	unë lahesha etj.
	unë niseshem etj.	unë nisesha etj.

Shënim:

Foljet "me genë" dhe "me pasë" zgjedhohen kështu në të pakryemen e diftores (imperfect):

unë isha	unë kisha
ti ishe	ti kishe
ai, ajo ishte	ai, ajo kishte
ne ishim	ne kishim
ju ishit	ju kishit
ata, ato ishin	ata, ato kishin

Me të pakryemen e diftores dhe me ndihmën e pjesëzës të mund të formohet edhe e pakryemja e lidhores: të punojshem ose të punoja, si edhe me ndihmën e lidhëzës po mund të formohet edhe koha e tashme e kushtores: po t'ishem ose po të isha.

4. Përdorimi i pjesëzës "dot"

Ndër fjali diftore mohuese me kuptim mundësije, në toskënishte ekziston edhe një shprehje e veçantë: nuk+folje+dot. Zakonisht përdoret në kohën e tashme dhe në të kryemen e thjeshtë.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	nuk mund të shkruiej	nuk shkruaj dot (por edhe nuk mund të shkruaj)

nuk mund të punojmë	nuk punojmë dot (por edhe nuk mund të punojmë)
---------------------	---

nuk munda të nisem	nuk u nisa dot (por edhe nuk munda të nisem)
--------------------	---

5. Përdorimi i paskajores (infinitivit)

Parafjala me që formon bashkë me pjesoren infinitivin e gegënishtes në toskënishte është për të.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toshënisht</u>
	me shkue	për të shkuar
	me folë	për të folur
	me thënë	për të thënë

Shënim:

Ndërsa në gegënishte mund të përdorim infinitivin ase lidhoren (subjunctive) si të dëshirojmë, në toskënishte përdoret vetëm lidhorja. Infinitivi në toskënishte ka përdorim të rrallë. Përdoret zakonisht ndër fjali qëllimore (intentional). Për shembull: Agimi shkoi për t'u qethur. (Agim went to have a haircut.) Përdoret edhe në fillim të një fjali me kuptim anglisht "in order to". Për të vajtur në Shqipëri duhet të kesh vizë. (In order to go to Albania, you have to have a visa.)

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	due me shkue (ase due të shkoj)	dua të shkoj
	para se me folë (ase para se të flas)	para se të flas
	më duhet me studjue (ase duhet të studjoj)	duhet të studjoj

6. a) Vetja e dytë njëjës e lidhores dhe e së ardhmes e grupit me shkue, me pague etj. nuk merr -j- para mbaresës -sh. Forma toske përdoret shpesh edhe gegënisht.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	të shkojsh	të shkosh
	të paguejsh	të paguash
	të pijsh	të pish
	të rrijsh	të rrish

b) Në veten e dytë dhe të tretë njejës të lidhores dhe të së ardhmes, në shumicën e foljevet që mbarojnë me bashkëtingëllore n'infinitiv, para mbaresës -sh- ka -ë- dhe jo -i-.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	(do) të presish	(do) të presësh
	(do) të presi	(do) të presë
	(do) të flasish	(do) flasësh
	(do) të flasi	(do) të flasë
	(do) t'apish	(do) të japësh
	(do) t'api	(do) të japë

7. Në disa folje koha e tashme zgjedhohet pa -j-.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	unë pij etj.	unë pi etj.
	unë dij etj.	unë di etj.
	unë rrij etj.	unë rri etj.

8. Foljet e grupit "me matë" zgjedhohen si foljet e grupit "me hapë", por edhe si "me matë".

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	unë mas etj.	unë mat (mas) etj.
	unë fus etj.	unë fut (fus) etj.
	unë ujis etj.	unë ujit (ujis) etj.

9. a) Kur në gegënishte në veten e tretë të së pakryemes dalin dy t, në toskënishte e para t është zakonisht s.

Shembuj:	<u>Gegënisht</u>	<u>Toskënisht</u>
	ai pritte	ai priste
	ai matte	ai maste
	ai ngitte	ai ngiste
	ai bërtitte	ai bërtiste
	ai flitte	ai fliste

b) E pakryemja diftore e disa foljeve në toskënishte ka dy forma:

unë pritja etj. ase	unë prisja etj.
" matja " "	" masja "
" ngitja " "	" ngisja "
" bërtitja " "	" bërtisja "
" flitja " "	" flisja "

Fjaluer

1. Folja "për të vajtur"

Ndërsa gegët përdorin më shpesh foljen "me shkue" dhe rrallë foljen "me vojtë", e kundërta ngjajnë në toskënishte; këtu përdoret më shpesh folja "për të vajtur" (shif zgjedhimin e kësaj folje në faqen 81 të librit "VERBS, Reference Material").

2. Numrat

Përveç ndryshimeve që shkaktohen simbas rregullave që pamë në dy kapitujt e mëparshëm, janë për t'u-shënue edhe këto ndryshime të veçanta:

Gegënisht

nji
nëndë
dhetë
njimëdhetë etj.

Toskënisht

një
nëntë
dhjetë
njëmbëdhjetë etj.

3. Ditët e javës

Gegënisht

e hâne, e hânja
e marte, e martja
e merkurë, e mercurrja
e ëjte, e ëjtja
e premtë, e premtja
e shtundë, e shtundja
e diele, e dielja

Toskënisht

e hënë, -a
e martë, -a
e mërkurë, -a
e enjte, e enjtja
e premtë, e premtja
e shtunë, -a
e diel, a

4. Muejt e vjetit

Gegënisht

kallnuer
fruër
qershuer
shtatuer
tetuer
nânduer
dhetuer

Toskënisht

janar
shkurt
qershor
shtator
tetor
nëntor
dhjetor

5. Fjalët "Zotni", "Zojë" dhe "Zojushë"

Fjala "zotni" kur përdoret pa mbiemën (surname) në toskënishte është "zotëri", por kur përdoret me mbiemën ase emën, gradë a titull, është "zoti" dhe lakohet titulli "zoti"

dhe jo emni. Kjo rregull përfshin edhe titujt "zojë" dhe "zojushë" që nuk pësojnë ndonji ndryshim si fjala "zotëri" në toskënishte. Fjalët "zojë" dhe "zojushë" janë përkatësisht toskënisht "zonjë" dhe "zonjushë" dhe këto lakohen kur përdoren vetëm ose me emën, titull a gradë.

Shembuj:

Gegënisht

Toskënisht

Ka ardhë një zotni.
Urdhëroni, Zotni!
Ai është Zotni Berati.
Do të flas me Zotni
Kapitenin.

Ka ardhur një zotëri.
Urdhëroni, Zotëri!
Ai është Zoti Berati.
Do të flas me Zotin
Kapiten.

Ka ardhë një zojë.
Urdhëroni, Zojë!
Ajo është Zoja Berati.
Do të flas me Zojën
Berati.

Ka ardhur një zonjë.
Urdhëroni, Zonjë!
Ajo është Zonja Berati.
Do të flas me Zonjën
Berati.

6. Ndryshime:

Këtu poshtë po shënojmë disa fjalë që ndryshojnë nga gegënishtja dhe që nuk përfshihen në rregullat e dhana në këtë broshurë.

Gegënisht

Toskënisht

tue (tue punue)
mbas
mbasi
me mrrijtë (unë mrrij)

duke (duke punuar)
pas (por edhe mbas)
pasi (por edhe mbasi)
për të arritur (unë arrij),
por edhe

i, e, të gjithë

për të mbërritur (unë mbërrij)
i, e, të tërë (por edhe i, e, të
gjithë)

të gjitha
vjet, -i
vjet, -ët
me ndigjue
kambë
ranë
prandaj
gjymës, gjymsa
djelmní
deri
njof, rraf, shof
tash
i, e, të ftofët
të ftofta

të tëra
vit, -i
vjet, -ët, vite, -t
për të dëgjuar
këmbë
rërë
prandaj
gjysmë, -a
djalëri
gjer (por edhe deri)
njoh, rrah, shoh
tani
i, e, të ftohtë
të ftohta

7. Në fjaluer ka aty-këtu edhe ndryshime tjera të vogla; këto ndryshime do t'i takojmë në klasë herë pas here.

I. Ushtrime për faqet 1-5

Ktheni toskënisht fjalit që vijojnë:

1. Kjo tryezë është shumë e rëndë.
2. E ama ka zâ të trashë si burrë.
3. Kafja është tepër e ëmbël.
4. Djali pa nânë është si nata pa hânë.
5. Kur hyjmë në mbrâmje në shtëpi na përshëndesim:
"Mirë mbrâma!"
6. Me kê do të shkojsh (përdor:për të vajtur) në teatër ?
7. Mos i vë faj atij ! Ai s'po bân zhurmë.
8. Ai aty është një liqë artificial.
9. Shqiptarët luftuen dhe e ruejtën lirin për 24 vjet
në kohën e Skënderbeut.
10. A u-gëzuet kur morët letër prej shtëpis ?
11. Grueja e tij ka duer të bukura.
12. Kryetari pati arsye kur u-zemrue me mue.
13. Mos e shueni dritën !
14. Pse nuk e lëni automobilin në garazh ?
15. Dita sot është e mrekullueshme.
16. Krishtlindjet bijnë gjithmonë më 25 dhetuer.
17. Ky fjaluer ka shumë fjale të hueja që nuk përdoren më
në gjuhën shqipe.
18. Vaporri gjindet në limâ qysh të premtën mbrâma.
19. Mos i thoni asgjâ !
20. Nuk e due as këtë as atë.
21. Misri është prodhim bujqësuer.
22. Baba, kur vinte në shtëpi, ulesh pranë votrës.
23. Pagueje llogarin e të shkojmë, se jemi vonë.
24. Buna është i vetmi lumë i lundrueshëm.
25. Vojta e i thash: "A ke një shishe të vogël se due
me blé pak voj ?"
26. Votat e katundarëvet e bânë atë të fitojë.
27. Kryeje këtë punë sa më shpejt !
28. Vorri i Skënderbeut gjindet në Lezhë, aty ka vdekë më
17 janar 1468.
29. Më thuej si shkoi puna !
30. Po më dhemb shumë një dhamb.

II. Ushtrime për faqet 5-9

Ktheni toskënisht fjalit që vijojnë:

1. Unë e prûna librin, por nuk e dij ku e vûna.
2. Ai hÿni në të njëjtën kohë që hÿna unë; po ata, kur hÿnë ?
3. Shqipnija ka qenë mbretni nga vjeti 1928 deri në vjetin 1939.
4. Pleqnija ka hallet e veta.
5. Dashunija për atdhë nuk ka kuffi.
6. Si e ke emnin dhe mbiemnin ?
7. Mbeti shumë i prekun kur i thash se jam i mërzitun nga urdhënat që më ka dhënë.
8. Asht e vështirë me lexue nji libër të shkruem me shkronja të vogla.
9. S'kam fjetë mbrâmë aspak.
10. Ai e ka meritue at përgjegje të keqe.
11. Dialogët janë përsëritë nga dy herë.
12. Djali e martuem ka tre fëmijë të përkëdhelun.
13. Më pëlqen shumë mishi i pjekun.
14. Ushtriya është zbrapë me humbje të mëdhaja.
15. Ku e ke humbë portofolin ?
16. Njëni më mori librin, tjetri gazetën.
17. Lëne derën hapët, të lutem !
18. I kam thënë me e shkruë mësimin edhe nji herë.
19. I kam dhënë ca të holla me i vû në bankë.
20. Më ka lënë pa fjetë gjithë natën.
21. A i keni lã xhamat e dritorevet të klasës ?
22. Këto dy këmisha i kam blé shumë lirë.
23. Ai u-zgjue heret sot.
24. Ai u-lá me ujë të ftofët.
25. Kjo shtëpi ka hÿmje të mirë.
26. Asht i ndaluem të pimit e duhanit.
27. Të kryemit e kësaj pune ka qenë gjã e vështirë.
28. Ka dy ditë që jam emnue kryetar zyre.
29. Ky dyqan shet djathna dhe mallna të prodhuem n'Evropë.
30. Due me shkue atje për të ndigjue çka thuhet rreth kësaj çashtje.

III. Ushtrime për faqet 9-15

Ktheni toskënisht fjalët që vijojnë:

1. Futni këto dy letra të shkrueme me dorë në këta dy zarfa të përdoruem.
2. Vajzat e mija të martueme kanë fëmijë të rritun.
3. Kjo vajzë është shumë e hutueme.
4. Kur ishem në gjimnaz studjojshem më shumë.
5. Ca muej më parë ju flitshi më mirë.
6. Unë zgjoheshem heret kur ishem i rí.
7. Unë kishem një punë të mirë kur ishem n'ushtrí.
8. Nuk më pëlqente me u-lá në lumë, por në dët.
9. Nuk mund të flas (use dot).
10. Ai nuk mund të rrijë këtu sot (use dot).
11. Ata nuk mundën me ndigjue aq larg (use dot).
12. Tash jam tue hangër; eja kur të jem tue punue.
13. Kur keni mrríjtë ?
14. Në vjetin 1960 dimni ka qenë shumë i ftofët.
15. A e ndigjuet çka tha ?
16. Kjo tryezë ka vetëm tri kambë.
17. Tash ora është dhetë e gjymës.
18. Nga vjeti 1940 deri në vjetin 1943 kam qenë në Shqipni.
19. Nji e nji bëjnë dy.
20. Unë kam lé më dhetë fruer 1919.
21. E hânja është nji ditë e mërzitshme.
22. A keni shkollë të merkurren ?
23. Të shtunden nuk punon njerí.
24. A shkoni në kishë të dielen ?
25. Prandej, mbasi ishte i sëmundë, shkova ta shof.
26. A kishi ndonji shok të dashun n'at kohë ?
27. Shkova, por nuk e gjeta.
28. Jo, Zotni, nuk e njof.
29. Zotni Berati është kryetari e djelmnis shkollore.
30. Zoja dhe Zojusha Berati janë nënë e bijë.

Glossary

dhanore, dhanorja	(f.)	dative (case answering <u>kujt?</u>)
dyzanore, dyzanorja dyzanore, -t	(f.)	two vowels (diphthong)
emnore, emnorja	(f.)	nominative (subjective) (case answering <u>kush?</u>)
fjalí, -ja	(f.)	sentence (gram.)
gjini, -ja	(f.)	gender (gram.)
gjinore, gjinorja	(f.)	genitive (possessive) (case answering <u>i kujt?</u>)
hundurësi, -ja	(f.)	nasalization
kallzore, kallzorja	(f.)	accusative, objective (case answering <u>kê?</u>)
kryefjalë, -a	(f.)	subject (gram.)
lakim, -i	(m.)	declension (gram.)
me u-lakue (lakohet)	(v.)	to be declined (gram.)
lidhore, lidhorja	(f.)	subjunctive (gram.)
mbaresë, -a mbaresa, -t	(f.)	suffix
mohues, -e	(adj. m. & f.)	negative
njejës, -i	(m.)	singular (gram.)
e pakryeme, e pakryemja	(f.)	imperfect (gram.)
parafjalë, -a	(f.)	preposition (gram.)
paraprîn	(v.)	precedes
parashtesë, -a	(f.)	prefix
paskajore, paskajorja	(f.)	indefinite (gram.)

përkatësisht	(adv.)	respectively
pësore, pësorja	(f.)	passive voice (gram.)
pjesore, pjesorja	(f.)	participle (gram.)
rrjedhore, rrjedhorja	(f.)	ablative (case answering <u>prej kujt?</u>)
rrokja e parafundit	(f.)	the penultimate, the one before the last syllable
rrokje, -rrokja rrokje, -t	(f.)	syllable
shënim, -i shënime, -t	(m.)	note
me shënue (unë shënoj)	(v.)	to note, mark, to jot down
me u-shënue (shënohet)	(v.)	to be marked, noted
i, të shquem e, të shqueme	(adj. m. & f.)	definite (gram.)
shumës, -i	(m.)	plural
thekës, theksi	(m.)	stress, accent
veprore, veprorja	(f.)	active voice (gram.)
zgjedhim, -i	(m.)	conjugation (gram.)
me u-zgjedhue (zgjedhohet)	(v.)	to be conjugated (gram.)